

др Оливер Антић,
ванредни професор Правног факултета у Београду

ДРЖАВА КАО НАСЛЕДНИК

Проблем правне природе стицања тзв. заоставштине без наследника од стране државе већ вековима представља инспирацију за правну теорију. Схватање да је држава привилеговани окупант, односно стицалац добара на њеној територији на основу њеног империјума и схватања о држави као последњем законском наследнику, два су основна става која су поделила како правну науку, тако и законодавну и судску праксу. То је разумљиво када се има у виду да прихватање једног или другог теоријског става има сасвим различите последице у правном животу. У једном случају, вакантну заоставштину добија држава на чијој територији се она налази, у другом, пак, држава чији је оставилац био држављанин или, евентуално, држава на чијој је територији оставилац имао пребивалиште.

Интерес савремених имиграционих и емиграционих држава је супротстављен. С једне стране, теоријски аргументи и законодавна пракса у неким државама упућују на схватање о држави као последњем законском наследнику (што би требало прихватити за наше унутрашње право). С друге стране, супротстављени интереси савремених држава упућују на потребу прихватања компромисног решења на међународном плану (у том циљу аутор даје конкретан предлог).

Кључне речи: Држава – Наследник. – *Vona vacatia* – Правна природа. – Окупација. – Регално право. – Наследно право.

1. Уобичајено је да се заоставштином без наследника означава она заоставштина коју не наследи ниједан законски, тестамент или, у правима у којима је то допуштено, уговорни наследник.

Заоставштина без наследника се јавља у следећим случајевима: када је наследник недостојан, када није доживео тренутак делације, када је завешталац негативним тестаментом искључио све законске и нужне наследнике, када се наследници одрекну наслеђа (у свим овим случајевима подразумева се немогућност примене права представљања и прираштаја), када је тестамент ништав, а нема законских наследника, односно када у тестаменту постављени и закону одређени наследници не могу или неће да наследе, као и у случајевима када законски наследници не могу или неће да наследе, а у тестаменту је постављен наследник под одложним условом или почетним роком.⁽¹⁾

Израз заоставштина без наследника није најприкладнији, пошто *a priori* искључује схватање о држави као последњем законском наследнику, али с

(1) За време пенденција услова, односно рока, наследник ће бити држава и имаће правни положај који одговара положају фидуцијара (претходног наследника). Вид. Благојевић – Антић, *Наследно право*, Београд, 1988. стр. 278 – 292.

обзиром да је уобичајен биће употребљен и у овом раду. Иначе, заоставштина без наследника се означава и изразима: вакантна заоставштина, *bona vacantia*, *hereditas vacans*, кадукарна заоставштина, ошасна заоставштина и др.

Вакантна заоставштина може бити у целини, дакле у случају када ниједан део заоставштине не припадне тестаменталним и законским наследницима, или делимично, уколико неки наследник наследи само део заоставштине, док остало не припада никоме (на пример, тестаменталном наследнику по тестаменту припада половина заоставштине, а законских наследника нема).

Уколико заоставштина остане без наследника могуће су, начелно, следеће алтернативе: заоставштина се сматра ничијом ствари, што доводи до могућности оригинарног стицања (*ex jure occupationis*), од стране физичких или правних лица (држава, феудални господар, црква и сл.)⁽²⁾, или, с друге стране, таква заоставштина припада држави, као последњем законском наследнику, на основу деривативног стицања путем универзалне сукцесије. Наравно, могуће су и неке комбинације ова два система.

У старијем римском праву био је прихваћен први систем. Заоставштина без наследника сматрала се за *res nullius* и могла се стећи путем окупације, уз једногодишњу државину (*usucapio pro herede*). Од периода Царства у римском праву је било прихваћено друго решење, посебно путем тзв. кадукарних закона. Заоставштина без наследника припадала је држави (уз неке изузетке када је у питању заоставштина војника и монаха) и то у почетку државној благајни (*aerarium*), а касније императоровој благајни (*fiskus*). Фискус је у том случају заузимао правни положај наследника, а могао је дати и негативну наследну изјаву.

2. У савременим правима опште је усвојено решење да заоставштина без наследника припада држави (уз одређене модификације у енглеском праву). Међутим, питање по ком основу држава стиче заоставштину поделило је правну науку и законодавну праксу. Но, да би се пружио целовит одговор, потребно је размотрити нека претходна питања.

Као што је познато, постоје три основа позивања на наслеђе: закон, тестамент и уговор о наслеђивању⁽³⁾. Тестамент је јачи основ позивања на наслеђе у односу на закон (интестатско наслеђивање), јер су одредбе које регулишу интестатско наслеђивање увек диспозитивне⁽⁴⁾. Уколико се држава позива на наслеђе као тестаментални наследник, онда она неспорно има правни положај који има и било који други тестаментални наследник⁽⁵⁾.

(2) Прва алтернатива се понекад у теорији дели у два правца: а) вакантна заоставштина припада држави на основу њеног персоналног суверенитета, дакле неке врсте врховног права државе на „повраћај“ ствари од својих грађана у њено власништво у случају када нема правног основа за прибављање од стране других лица; б) таква заоставштина припада држави на чијој се територији налази (*ex jure occupationis*) и то на основу ексклузивног права окупације. Вид: Bartholomeyczik — Schlüter. *Erbrecht*, München, 1980, стр. 77; Пак, *Међународно приватно право*, Београд, 1986, стр. 177.

(3) У већини права уговор о наслеђивању није допуштен, а у правима у којима постоји, његово правно дејство је, по правилу, сведено на супружнике. Вид: Антић, *Уговор о наслеђивању и други забрањени наследноправни уговори у нашем праву*, „Анали Правног факултета у Београду“, 1986, бр. 5, стр. 512 – 519.

(4) Изузетак, разуме се, представљају одредбе о нужном делу у оним правима која прихватају такав начин ограничавања слободе тестаменталног располагања. Вид: Благојевић – Антић, *наведено дело*, стр. 219 и даље.

(5) Наравно, извесне специфичности произлазе из чињенице да је у питању једно особито правно лице (нпр. не поставља се питање недостојности, по правилу не може одбити пријем наслеђа и сл.)

Тако, држава као тестаментални наследник мора да успуни у тестаменту одређене услове, легате, да поштује одређене рокове, да намири оставиочеве дугове и др. У недостатку тестаменталног, долази до законског наслеђивања.

Законско наслеђивање се базира на одређеним правним чињеницама које повезују оставиоца и његовог наследника. Те чињенице су разноврсне: сродство (брачно, ванбрачно, крвно, грађанско, некад чак и тазбинско), брак, заједница живота, издржавање.

Када се ради о основу стицања вакантне заоставштине од стране савремене државе, два су опречна става: а) држава стиче заоставштину као добро без наследника на основу окупационог права и то као привилеговани⁽⁶⁾, или једино овлашћени окупант, или, пак, стиче заоставштину на основу своје врховне власти (регалног права), а у оба случаја оригинарним стицањем, б) држава стиче заоставштину *ex jure hereditatis*, као и било који други законски наследник (држава као последњи законски наследник – *fiskus post omnes*).

3. У разматрању аргумената *pro et contra*, једног или другог решења, намеће се, као претходно, питање постојања односно непостојања правно релевантне везе између оставиоца и државе. Уколико таква веза не постоји, онда је јасно да схватање о наследноправној природи права државе на вакантну заоставштину није одрживо, али и обрнуто – ако таква веза постоји – онда је то један од аргумената који иде у прилог наследноправном схватању.

Као што између оставиоца и његових сродника постоји веза сродства, или између супружника брачна веза, као релевантни основ законског наслеђивања, тако и између државе и оставиоца може постојати или веза држављанства или веза пребивалишта (домицила). Обе ове везе су правно релевантне за читав низ права и обавеза које се успостављају међу њима. Уколико обе ове везе постоје у истом случају, оставилац је имао држављанство оне државе у којој је имао и пребивалиште, онда је очигледно да се ради о јаком интензитету везе оставиоца и дате државе⁽⁷⁾.

Практичан проблем се отвара када су чињенице држављанства и домицила раздвојене, тако да се као конкуренти на наслеђе појављују две различите државе. Пошто се ради о сукобу интереса, проблем се различито решава: правило је да имиграционе државе признају домицил (или прихватају окупациону природу стицања заоставштине од стране државе), док, с друге стране, емиграционе државе прихватају чињеницу држављанства као релевантну везу за стицање вакантне заоставштине. Сличан проблем се јавља у случају када се непокретност, као део вакантне заоставштине, налази у једној држави, а оставилац је имао држављанство и пребивалиште у другој.

4. Један број држава, као Велика Британија и САД, вакантну заоставштину третирају као *bona vacantia* и примењују окупационо право⁽⁸⁾⁽⁹⁾.

(6) Вид: Лазаревић, *Држава као законски наследник*, „Правосуђе”, Београд, 1938, стр. 114.

(7) Модерна држава је преузела велики број функција које су раније традиционално припадале породици, па се отуда основано може бранити став да држава може искључити из права на наслеђе неке даље сроднике оставиоца.

(8) У случају *Barnet's Trust* енглески суд је одбио захтев Аустрије да њој припадне заоставштина њеног држављанина који је поседовао и добра у Енглеској. Одлука је образложена тиме да *in concreto* није реч о сукобу закона поводом наслеђивања, већ о праву окупације на *bona vacantia* која се налазе на територији Енглеске, па отуда припадају енглеској држави. Вид: Јездич – Пак, *Међународно приватно право*, књ. III, Београд, 1971, стр. 80 – 81.

(9) У том систему држава се јавља као привилеговани окупант и то се образлаже различитим околносима: обезбеђивање правног реда и сигурности, повећање државних ингеренција у модерном друштву и др. Вид: Лазаревић, *наведено дело*, стр. 113. Држава

Слично старијем римском праву, *bona vacantia* се прима изузев у неким случајевима када је припадала краљу.⁽¹⁰⁾ У савременом енглеском праву⁽¹¹⁾, у случају да оставилац умре без тестамена, односно уколико је тестамент ништав, а нема законских наследника, заоставштина припада Круни, или Војводству Ланкастер или војводи од Корнвола⁽¹²⁾⁽¹³⁾. Круна, иначе, има дискреционо право да материјално обезбеди од стране оставиоца издржавана лица и то без обзира да ли су у питању његови сродници (изван круга законских наследника), или трећа лица, или, чак, лица која су могла очекивати да ће их оставилац издржавати⁽¹⁴⁾.

Аустројски грађански законик такође држави признаје статус привилегованог окупанта⁽¹⁵⁾.

Исти статус држави признаје и француско право⁽¹⁶⁾. У ствари, право државе на заоставштину оставиоца владајућа доктрина и судска пракса у Француској посматрају кроз призму јавно правних овлашћења (регална права)⁽¹⁷⁾, која држава врши на својој територији у погледу ствари без власника⁽¹⁸⁾. Ту се, дакле, ради о изражавању права суверенитета а не наслеђивања, односно о идеји да би било противно јавном поретку оставити страном држави добра без наследника (власника), која се налазе у Француској⁽¹⁹⁾. Део француске доктрине сматра да се проблем своди на питање квалификације – ако су у питању прерогативи јавне власти, онда то право зависи од закона државе на чијој се територији налази заоставштина или њени делови, ако је, пак, у питању наследно право, онда решење зависи од наследноправних прописа (меродавно право за расправљање заоставштине). Међутим, и у овом

заузима добро као једини овлашћени окупант „да би спречила самовласно заузимање од стране туђих лица и тако отклонила сукобе који би неизбежно отуда проистицали”. Вид: Л. Марковић, *Наследно право*, књ. III, Београд, 1930, стр. 140 – 141.

(10) Black's Law Dictionary, St. Paul, Minn., 1968, стр. 223.

(11) Administration of Estates Act 1925, Sec. 46; Inheritance Act, 1975, Sec. 24.

(12) Parry and Clark, *The Law of Succession*, London 1977, стр. 78; A. R. Mellows, *The Law of Succession*, London 1977, стр. 219.

(13) Уколико је оставилац имао пребивалиште у Ланкастеру или Корнволу, онда ће заоставштина бити предата одговарајућем војводи. Вид: A. R. Mellows, *наведено дело*, стр. 310.

(14) Вид: Parry and Clark, *наведено дело*, наведено место; A. R. Mellows, *наведено дело*, стр. 677.

(15) Параграф 760 АГЗ носи назив „Заоставштина без наследника”. Према старом тексту, уколико нема законских наследника, онда заоставштину, као добро без наследника, заузима *fiskus*, или она лица, која по политичким наређењима имају право на заузимање добара осталих наследника. Ова одредба је измењена царским *Патентом* из 1849. год. Позитивно – правни текст гласи: „Ако нема ниједног на наслеђивање овлашћеног лица или ако нико не прибави наследство, онда заоставштина, као добро без наследника, припада држави”.

(16) Вид: Благојевић, *Међународно приватно право*, Београд, 1950, стр. 395; Eisner, *Међународно приватно право*, Загреб, 1953, књ. I, стр. 359. Супротно; С. Марковић, *Наследно право*, Београд, 1981, стр. 224.

(17) Droits regaliens – у смислу државног (краљевског) монопола.

(18) P. Mayer, *Droit International Privé*, Paris (II Edition), стр. 651 – 652. Отуда у тој материји треба користити као одлучујућу чињеницу *Lex rei sitae* – вид: исто., „L'État n'est pas un héritier”, каже Планиол. – М. Planiol, *Traite élémentaire de droit civil*, Парис, 1924, цит. према Лазаревић, *наведено дело*, стр. 114.

(19) Batiffol — Lagarde, Paris, 1983, стр. 408.

случају аутори сматрају да предност места налажења заоставштине⁽²⁰⁾ треба дати држави, што по последицама одговара схватању „о прерогативима јавне власти„.

Сличну концепцију прихватају пољско и румунско право⁽²¹⁾.

Становиште да је правна природа права државе на вакантну заоставштину окупациона, заступа и део југословенске теорије⁽²²⁾.

5. У упоредном праву је модерна тенденција да се држава сматра законским наследником⁽²³⁾.

На том становишту су посебно Немачки грађански законик⁽²⁴⁾ и немачке правне доктрине⁽²⁵⁾⁽²⁶⁾.

Немачки теоретичари истичу да држава има задатак да створи један непрекидан ред законског наслеђивања, који би био нарушен непостојањем наследника у конкретном случају⁽²⁷⁾. Држава је нека врста посебног, принудног наследника. Она се не може одрећи свог наследног права, не може дати негативну наследну изјаву, нити може бити недостојна за наслеђивање. Но, држава увек може бити истиснута када се утврди да постоји неки наследник⁽²⁸⁾. Уз наведене изузетке, држава као наследник има исти правни положај као било који други наследник. Отуда за њу важе сва правила наследног права која уређују положај осталих наследника⁽²⁹⁾.

Наследноправни положај државе у вези са стицањем вакантне заоставштине признат је у швајцарском праву⁽³⁰⁾, у италијанској теорији и судској пракси⁽³¹⁾, у СССР – у⁽³²⁾, Шведској, Белгији⁽³³⁾ и др.

(20) Holleaux — Foyer — Pradelle. Droit International Privé, Paris 1987, стр. 576.

(21) Вид: Благојевић, наведено дело, наведено место и Eisner, наведено дело, наведено место.

(22) По правилу аутори усмерени на аустријску правну теорију – вид. Аранђеловић, Наследно право, Београд, 1925, стр. 175; Мауровић, Нацрт предавања о опћем приватном праву, књ. В, Загреб, 1927, стр. 48 – 49; Креч – Павић, Коментар закона о наслеђивању, Загреб, 1964, стр 28; Ведриш – Кларих, Основе имовинског права, Загреб, 1989, стр. 487.

(23) Batiffol — Lagarde, наведено дело, наведено место.

(24) Према параграфу 1936, НГЗ уколико у време смрти оставиоца нема оставичевих сродника ни његовог супружника, онда је законски наследник фискус оне савезне државе чији је оставилац био грађанин у време своје смрти. Ако је био грађанин више савезних држава, онда се на наслеђе позивају фискуси свих тих савезних држава и то на једнаке делове. Став 2, истог параграфа одређује да уколико је оставилац био Немац, који није уједно био и грађанин неке савезне државе, тада је законски наследник оставиоца фискус савезне државе.

(25) Благојевић, наведено дело, наведено место; Eisner, наведено дело, стр. 358.

(26) „Законско наследно право државе није никакво врховно право државе на повраћај ствари у њено власништво, нити право окупације (заузимања), већ оно представља посебно приватно наследно право.“ – Bartholomeyczik — Schlüter, наведено дело, стр. 74.

(27) Исто стр. 75

(28) Исто.

(29) Исто. стр. 76.

(30) Чл. 466, Грађанског законика.

(31) Eisner, наведено дело, стр. 358; Благојевић, наведено дело, стр. 395.

(32) Благојевић, наведено дело, наведено место „Према чл. 433 Грађанског кодекса у случају да се наследници не пријаве у року од шест месеци од дана отварања наследства, наследна имовина се проглашава за имовину без наследника и прелази на државу. У датом случају држава се појављује као наследник.“ – Агарков – Братус – Генкин – Серебровски – Шкундин, Совјетско грађанско право, Београд, 1949, књ. II, стр. 412. Исто решење садржано је и у чл. 552, Грађанског кодекса РСФСР из 1964. године.

6. У Српском грађанском законнику је било предвиђено да у недостатку наследника по уговору, завештању или закону заоставштина припада држави⁽³⁴⁾. Таква формулација је оставила простор за различито тумачење правне природе права стицања вакантне заоставштине од стране државе⁽³⁵⁾.

Позитивно право у Југославији одређује да „заоставштина без наследника постаје друштвена својина“⁽³⁶⁾, што такође, оставља простор различитом поимању права државе на такву заоставштину. Део теорије сматра да се ту не ради о наследном праву. У прилогу овом ставу најчешће се истичу следећи аргументи: вакантна заоставштина постаје друштвена својина по сили закона; пошто прелази у друштвену својину тренутком делације, није потребна наследна изјава; обавеза одговорности за дугове оставиоца нема основа у наследним, већ у облигационим односима⁽³⁷⁾, општина као орган управљања није наследник, нити ступа на место наследника⁽³⁸⁾. Постоји схватање да је наш законодавац „прибегао једном сасвим новом решењу“, и да је у питању „оригинарни начин стицања друштвене својине“⁽³⁹⁾.

Иако схватање о оригинарном стицању вакантне заоставштине од стране државе (у суштини се своди на њен империјум) има извесне аргументе који се не могу потценити, нама се чини да се са највише основа може бранити наследно–правна природа таквог стицања (деривативно стицање путем универзалне сукцесије).

Иако се схватање о оригинарном стицању вакантне заоставштине од стране државе не може игнорисати, ипак се оно у крајњој линији може свести на право чији је основ *imperium*. Међутим, ми сматрамо да ту није реч о једном јавно–правном, већ приватно–правном односу. Мислимо, наиме, да се начелно мора поћи од раздвајања јавно–правне функције државе, од њеног приватно–правног субјективитета. Држава, дакако, треба и мора да има сасвим одређену јавно–правну улогу у савременом друштву, а то подразумева обезбеђивање одговарајућих средстава путем фискалне политике (порези, доприноси и др.). Међутим, ако се ова државна функција помеша са њеним приватно–правним аспектом у правном животу, онда нужно долази до кон-

(33) У белгијском праву се води рачуна о правној природи права које је признато држави, законом о наслеђивању (по меродавном праву): ако се држава позива као наследник, а то је случај са Шведском (према праву те државе), онда то значи да она има право наслеђивања. Вид: Р. Мауег, наведено дело, стр. 651 (одлуке белгијског Касационог суда од 28. III 1952. године).

(34) Параграф 530, СГЗ носи назив „О наследству у недостатку наредбе закона и законских наследника“. Текст гласи: У случају ако наследника никаквог ни по уговору ни по завештању ни по закону не би било, онда заоставше имање припада држави, и то како непокретно тако и покретно каси правитељственој.“

(35) У делу теорије се сматрало да се ради у основи о истом положају који држава има у Аустријском грађанском законнику. – Вид. Аранђеловић – Беговић, *Наследно право*, Београд, 1940, стр. 205–206. Насупрот овом схватању, извесни аутори су тврдили да се, у вези са тим питањем, СГЗ одвојно од свог изворника, посебно имајући у виду да су се на државу примењивали сви прописи о наследнику и наслеђу. Вид. Ј. Марковић, *наведено дело*, стр. 141. У прилогу овом ставу истичано је да и сам наслов параграфа 530. упућује на наследноправну природу права државе на вакантну заоставштину. Вид. Лазаревић, *наведено дело*, стр. 116; у истом смислу и Данић, *Интестатско наследно право*, Београд 1933, стр. 48–49.

(36) Чл. 8 ЗОН Србије и осталих ЗОН, осим ЗОН Македоније и Словеније у којима је то питање уређено чланом 9.

(37) Креч – Павић, наведено дело, стр. 28 – 29.

(38) Ведриш – Кларић, наведено дело, стр. 225.

(39) С. Марковић, наведено дело, стр. 225.

фузије и у вези са схватањем правне природе основа стицања вакантне заоставштине. Отуда, уколико би се прихватила објашњења заснована на јавно-правној природи државе на вакантну заоставштину, онда би остало више веома озбиљних питања на која не би било могуће дати задовољавајући одговор. На пример: у случају да је заоставштина предата тзв. фиктивном наследнику (нпр. сроднику који због степена сродства није требало да буде оглашен за наследника или, пак, тестаменталном наследнику, а тестамент је ништав), онда држава, као и сваки други наследник, мора да путем наследничке тужбе (*hereditatis petitio*) захтева утврђивање њеног пречег права на заоставштину, као и њену предају; када постоји оставиочев тестамент онда се увек позивају законски наследници ради изјашњавања да ли га признају или оспоравају, а у недостатку законских наследника позива се јавно правобранилаштво на изјашњавање (овлашћени државни орган), ако се пође од схватања да држава стиче заоставштину окупацијом, дакле „на ничијим стварима”, како онда објаснити њену одговорност према оставиочевим повериоцима за његове дугове (до висине вредности „ничијих ствари”)⁽⁴⁰⁾; уколико је завешталац у тестаменту одредио да ће његов наследник испунити одређене легате, да ће бити дужан да поштује одређене рокове и услове, па дође до случаја вакантне заоставштине, како објаснити дужност државе, која несумњиво постоји, да легирану престаџију испуни, услове и рокове оствари, односно поштује; како објаснити случај када је тестаментални наследник постављен под одложним роком, па заоставштину тренутком делације стекне законски наследник (у конкретном случају то буде држава), па по протеклу одређеног рока држава, која ту има положај тзв. претходног наследника (фидуџијара), буде дужна да заоставштину преда тестаменталном наследнику, који у том односу има положај тзв. потоњег наследника (фидеикомисара)⁽⁴¹⁾!

Одговор на поменута и слична питања очигледно се може дати само на терену приватног, грађанског права и то у највећем броју случајева управо оног његовог дела који се назива наследно право. Зато сматрамо да је „природна” природа права државе на вакантну заоставштину наследно правна и да, у том смислу, о држави треба говорити као о последњем законском наследнику⁽⁴²⁾.

(40) Приговор заступника окупационе теорије да се одговорност за дугове оставиоца уређује облигационим, а не наследно – правним прописима не може се прихватити. Наиме, одговорност наследника до висине вредности наслеђене заоставштине, солидарна одговорност санаследника (нпр. половину наследи тестаментални наследник а другу половину држава као вакантни део заоставштине нераспореден тестаментом) уређује се наследноправним прописима. Тврдња да је ова одговорност облигационе природе је ирелевантна за суштину проблема – неспорно је да је облигационе природе, али и легат је неспорно облигационе природе па нико не спори да је наследноправна установа *par excellent*.

(41) Правни положај фидуџијара у основи одговара положају плодуживаоца: има право управљања заоставштином, право да употребљава ствари из њеног састава, да прибира плодове, да располаже убраним плодовима и др. Фидуџијар је дужан да исплати оставиочеве дугове (што подразумева и порезе држави!), да испуни легате и налоге, има право (и дужност) да тужи оставиоцеве дужнике, одговара за штету коју би евентуално нанео потоњем наследнику и др. С друге стране, фидеикомисар има право да захтева да се у јавне књиге упише да је право претходног наследника ограничено, да у одређеним случајевима захтева мере обезбеђења, постављање стараоца заоставштине, попис и процену и др. Вид. Благојевић – Антић, наведено дело, стр. 281 – 282.

(42) У том смислу Благојевић – Антић, наведено дело стр. 358.

Разлике у решењима што их садрже савремена права у погледу правне природе права државе на вакантну заоставштину мислимо да не проистичу из чињенице уравнотежене теоријске аргументације *pro et contra* једне или друге опције, већ, напротив, разлике се јављају због различитих практичних последица (односно интереса појединих држава), које произлазе из усвајања једног или другог става. Усвајање, наиме, схватања о окупационом праву, као и тзв. регалном праву, практично значи стицање вакантне заоставштине искључиво од стране државе на чијој се територији она налази, а то одговара интересима највећег броја развијених држава са наглашеном имиграцијом. С друге стране, прихватање наследноправне природе права државе на вакантну заоставштину више одговара интересима емиграционих држава, а то су, по правилу, земље у развоју, у које спада и наша држава⁽⁴³⁾.

Да закључимо: а) Правна природа права државе на вакантну заоставштину није у нашим законима о наслеђивању јасно одређена. Теоријски и практични разлози говоре да би, *de lege ferenda*, требало и код нас, слично решењу у немачком праву, прихватити наследно-правну природу овог права, односно државу третирати као последњег законског наследника. б) С друге стране, имајући у виду реалност садашњег стања супротстављених интереса савремених држава, које се одражава и на стање у међународном приватном праву⁽⁴⁴⁾, требало би се на међународном плану залагати за усвајање следећих правила: непокретности из вакантне заоставштине припадају држави на чијој се територији налазе, а покретности држави оставиоцевог држављанства⁽⁴⁵⁾ или, у недостатку овог, пребивалишта; за дугове оставиоца одговорност је ограничена до висине наслеђене активе заоставштине, с тим што у случају да наслеђују две или више држава, оне одговарају оставиоцевим повериоцима солидарно и сразмерно висини наслеђене активе.

Усвајање једне међународне конвенције у наведеном смислу, имало би, мислимо, повољне последице у погледу правне сигурности на међународном плану, а довело би и до сужења круга примене одређених института и

(43) На жалост, ово није једино питање на које је у нешем праву дат одговор противан нашим интересима. Поменимо на овом месту сужење круга законских наследника у Србији и БиХ (за разлику од бив. Савезног закона о наслеђивању и закона о наслеђивању осталих република, интестатски наследни ред се у те две републике завршава са првостепеним потомцима родоначелника трећег наследног реда). Пошто те две наше републике имају велики број исељеника (дакле спадају у емиграционе, као уосталом и велика већина других федералних јединица), неретко се догађа да у иностранству умре држављанин СФРЈ са пребивалиштем или републичким држављанством Србије или БиХ, али како је круг законских наследника у њима сужен, у недостатку законских наследника заоставштину (која се налази у иностранству) стиче страна држава – *ex jure occupationis!*

(44) Различите државе прихватају различите одлучујуће чињенице код регулисања овог питања: *lex rei sitae*, *lex nationalis vel patriae*, користе инструмент узвраћања и др, а све то, дакако, у циљу заштите пре свега сопствених интереса.

(45) Слично решење наша земља је усвојила у неким међународним билатералним уговорима – вид. чл. 46 Уговора о правној помоћи у грађанским, породичним и кривичним стварима од 24. II 1962. године, између Југославије и СССР – а; чл. 37. Уговора о регулисању правних односа у грађанским, породичним и кривичним стварима од 20. I 1964. године, између Југославије и ЧССР; чл. 46 Уговора о правној помоћи од 18. X 1960. године, између Југославије и Румуније; чл. 20. Уговора о узајамној правној помоћи од 23. III 1956. године, између Југославије и Бугарске; чл. 58. Уговора о правном саобраћају у грађанским, породичним и кривичним стварима од 20. V 1960. године, између Југославије и Немачке ДР.

инструмената међународног приватног права (нпр. узвраћања, упућивања, јавног поретка и др.).

(Примљено 15.11.1990)

Dr Oliver Antić,
Associate Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE STATE AS SUCCESSOR

Summary

Legal theory, legislation and judicial practice have for centuries a controversial approach to the problem of legal nature of acquiring inheritance without successor by the state. On the one hand, there is a standpoint according to which the state is privileged occupant of the vacant possession (inheritance), namely the one who acquires possession in its territory on the ground of its imperium. On the other hand, there exist numerous theoretical arguments, including some well-known civil codes, which undoubtedly favour the thesis of the state as the ultimate successor on the ground of law.

Legal nature of the right of state to vacant possession is not set up clearly in Yugoslav law. Theoretical and practical reasons speak in favour - *de lege ferenda* - that, similar to the solution found in the German Civil Code, one should accept the inheritance-law nature of that right of state.

In addition, having in mind the reality of confronting interests of contemporary states regarding this issue (conflict of interests of immigration and emigration countries, which to quite a degree corresponds to the distinction between developed and developing countries), the author suggests that Yugoslavia promotes at the international level the adoption of a convention which would - by respecting interests of both groups of countries - finally solve the above problem. While submitting the draft of the framework of such convention, the author emphasizes that it would very favourably influence the sphere of private international law, contributing thus to better legal certainty.

Key words: *State.- Successor.- Vacent possession.- Legal nature.- Occupation.- Regal right.- Inheritance law.*

Oliver Antić,
Professeur adjoint à la Faculté de Droit de Belgrade

L'ETAT COMME HERITIER

Résumé

La théorie juridique et la pratique législative et des tribunaux sont depuis des siècles déjà partagées au sujet du problème de la nature juridique de l'acquisition de „l'héritage sans héritier" par l'Etat. D'une part, on défend le concept que l'Etat est l'occupant privilégié de l'héritage vacant, c'est-à-dire qu'il acquiert les biens sur un territoire sur la base de son règne. D'autre part, on évoque de nombreux arguments théoriques, et aussi certains Codes civils connus qui sont incontestablement en faveur de la thèse sur l'Etat comme dernier héritier legal.

La nature juridique du droit de l'Etat à l'héritage vacant n'est pas définie avec précision dans le droit yougoslave. Les raisons théoriques et pratiques disent que, de lege ferenda, il faudrait accepter dans notre droit une solution semblable à celle contenue dans le Code civil allemand, à savoir accepter le caractère juridique héréditaire de ce droit de l'Etat.

En outre, étant donné la réalité des intérêts opposés des Etats contemporains au sujet de cette question (l'opposition des intérêts des Etats d'immigration et d'émigration, ce qui correspond dans une grande mesure à la division en pays développés et pays en développement), l'auteur propose que sur le plan international, la Yougoslavie s'emploie en faveur de l'adoption d'une convention qui, tout en respectant les intérêts des deux groupes d'Etats contemporains, réglerait enfin ce problème. L'auteur propose un projet de texte qui représenterait les cadres de cette convention et souligne qu'elle aurait des conséquences très favorables en ce qui concerne la sécurité juridique sur le plan du droit international privé.

Mots clés: *Etat. - Héritier. - Bona vacantia. - Nature juridique. - Occupation. - Droit régéal. - Droit de succession.*